

Hyvinvointipalveluja koskevien kansalaismielipiteiden muutokset

Johanna Kallio: Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 108. KELA, Helsinki 2010. 225 s. ISBN 978-951-669-821-5

Johanna Kallio selvittää tutkimuksessaan kansalaisten asennoitumista hyvinvointipalveluihin vuosina 1996–2006 sekä hyvinvointivaltion ja palvelujärjestelmän institutionaalisten ja ideologisten muutosten tuottamia seurauksia kansalaismielipiteisiin. Kyseessä on väitöskirjatutkimus, joka koostuu teoreettisesta osiosta sekä viidestä erillisestä artikkelista, jotka on julkaistu kotimaisissa tieteellisissä aikakauslehdissä.

Tutkimuksen teoreettinen osuus koostuu hyvinvointivaltion ideologisen ja institutionaalisen muutoksen kuvauksesta sekä kansalaisten hyvinvointivaltiomielipiteitä koskevan aikaisemman tutkimuksen kuvauksesta. Kallio jakaa tutkimusteorian ulkoiseen ja sisäiseen viitekehykseen. Ulkoisen viitekehyksen muodostavat tutkimukset institutionaalisen muutoksen luonteesta, hyvinvointivaltion uudesta politiikasta ja sosiaalipolitiikan ideologisesta suunnanmuutoksesta. Sisäisen viitekehyksen muodostaa kansalaisten hyvinvointivaltiomielipiteisiin liittyvä tutkimus. Tutkimuksen teoreettisen osuuden jakaminen ulkoiseen ja sisäiseen viitekehykseen on toimiva ratkaisu ja selvittää lukijalle näiden eritasoisten teoreettisten

lähtökohtien asemaa tutkimuksessa. Sosiologisesti voitaisiin puhua yleisestä yhteiskuntateoriasta ja tutkimusteoriasta.

Luvun 2 hyvinvointivaltion ideologisen ja institutionaalisen muutoksen kuvauksessa Kallio turvautuu paljon sovellettuun Paul Piersonin teoriaan hyvinvointivaltion polkuriippuvuudesta ja sen kyvystä vastustaa muutosta. Tätä osin teksti on sosiaalipolitiikkaa tuntevalle lukijalle tuttua. Kallio nostaa esiin myös vähemmän tunnettuja näkökulmia polkuriippuvuuteen. Tällainen on Robert Coxin ajatus siitä, miten hyvinvointivaltio muuttuu pikkuhiljaa pienten karsintojen kautta, jotka muuttavat kansalaisten hyvinvointivaltioon kohdistuvaa odotushorisonttia (ks. Cox, *The consequences of welfare reform*).

Kirjoittajan mukaan Suomessa 1990-luvun alusta alkaneet hyvinvointivaltion muutokset ovat kohdistuneet pikemminkin ideoihin ja julkilausuttuihin tavoitteisiin kuin hyvinvointivaltion instituutioihin. Kansallisesta kilpailukyvystä ja tuottavuudesta on muodostunut sosiaalipolitiikkaa jäsentäviä uusia ideoita, joiden taustalla vallitsee poliittinen ja hallinnollinen konsensus. Kallio toistaa myös hyvin

tunnetut seikat kuntien valtionosuuksien leikkauksista ja hyvinvointipalvelujen rahoituksen siirtymisestä enemmän kuntien oman rahoituksen varaan. Lisäksi hän käsittelee kunnallisen hyvinvointipolitiikan ulkoistamista ja ostotoimintaa, *New Public Managementin* vaikutusta palveluhallinnon retoriikkaan ja kuntien erilaistumista. Kiinnostava on kirjoittajan huomio palveluiden muuttumisesta selektiivisemmiksi ja hoivavastuun siirtymisestä entistä enemmän omaisten ja muiden epävirallisten toimijoiden harteille.

Luvussa 3 käsitellään hyvinvointivaltiota koskevan mielipidetutkimuksen historiaa, kansalaismielipiteiden tutkimuksen perusteluja, hyvinvointivaltiomielipiteitä selittäviä yksilö- ja makrotason tekijöitä sekä Suomessa tehtyä hyvinvointivaltiota koskevaa mielipidetutkimusta. Kansalaisten hyvinvointivaltiomielipiteisiin vaikuttavat ulottuvuudet tiivistetään kirjassa kansallisiin, paikallisiin (kunnat) ja yksilötason tekijöihin. Yksilötason intressien kannalta on oleellista, kuinka riippuvainen yksilö on hyvinvointivaltion eduista. Mitä enemmän yksilö tarvitsee ja käyttää sosiaaliturvaa, sitä enemmän hän kannattaa sitä.

Palvelujen laaja kannatus ja korkea taso voidaan saavuttaa, jos mahdollisimman monella yksilöllä on intressejä sekä hyvinvointivaltion edunsaajana että rahoittajana. Toisaalta heikko kannatus ja etuuksien huono taso ovat seurausta siitä, että etuuksien sekä palvelujen kuluttajat ja rahoittajat paikantuvat eri väestöryhmiin, kuten monissa residuaalisissa hyvinvointivaltioissa on käynyt.

Kirjoittaja käsittelee intressinäkökulman sisällä kiinnostavasti kansalaisten sosiaalisen aseman ja koulutuksen välistä yhteyttä hyvinvointivaltiomielipiteisiin. Korkea koulutus takaa monissa tapauksissa hyvän taloudellisen tilanteen ja vakaan työmarkkina-aseman, minkä perusteella korkeasti koulutettujen tulisi suhtautua kriittisesti laajaan hyvinvointivaltioon. Toisaalta korkea koulutus voi lisätä ymmärrystä yhteiskunnallisista prosesseista ja sosiaalisista ongelmista, mikä voi vaikuttaa mielipiteisiin päinvastaisesti kuin suuret tulot ja vakaa työmarkkina-asema. Kirjoittaja pohdii asenteiden muodostumiselle keskeisten taustatekijöiden sisäistä luonnetta. Tältä osin teksti tuo mieleen kvantitatiivisen sosiaalitutkimuksen klassikon, Pierre Bourdieun *Distinction*-teoksen, missä taloudellinen ja kulttuurinen pääoma erottelivat kansalaisia maun, tyylin ja elämänvalintojen suhteen.

Kirjoittaja jatkaa intressinäkökulman haastamista luokkanäkökulmalla sekä sukupuolen ja iän vaikutuksella hyvinvointivaltioasenteisiin ja vyöryttää esiin useita tutkimuksia, joiden tulokset ovat osittain ristiriidassa toistensa kanssa. Tässä yhteydessä kirjoittaja korostaa vakioinnin merkitystä kyselytutkimuksessa, jonka avulla keskenään ristiriitaisia tuloksia voitai-

siin täsmentää. Myös puoluekanta ja arvomaailma ovat olleet käytettyjä taustamuuttujia tutkittaessa hyvinvointivaltioasenteita ja niiden muutosta. Kirjoittaja arvioi, että hyvinvointivaltion laajenemisen jälkeisenä aikana mielipiteitä ei enää välttämättä muodosteta suhteessa puoluekenttään, vaan suhteessa sosiaaliturvaan ja palvelujärjestelmään. Toisaalta hän osoittaa miten 1990-luvun lamaan ja sen jälkeiseen aikaan keskittyvät kotimaiset ja kansainväliset asennetutkimukset eivät tue väitteitä sosiaalisen aseman ja puoluekannan merkityksen heikkenemisestä. Myös Suomessa hyvinvointivaltiota koskeva asenneilmasto on osoittautunut varsin vakaaksi.

Kirjan teoreettinen osio jatkuu makrotason tekijöiden analyysillä, joista kirjoittaja käsittelee talouden, työttömyyden, instituutioiden, poliittisen ja ideologisen ilmaston, julkisen keskustelun, luokkarakenteen sekä hyvinvointikulttuurin vaikutusta kansalaismielipiteisiin. Kirjoittaja ymmärtää kunnan institutionaalisen, poliittisen ja sosiaalisen kontekstina kansalaismielipiteelle. Edelleen hän jatkaa kansalaismielipidetutkimusten analysointia hyvinvointivaltioon, hyvinvointivaltion rahoituksen, tuotosten, vaikutusten, etuuksien käytön ja huono-osaisuuden näkökulmista. Tämän jälkeen kirjoittaja siirtyy tutkimuksen artikkelikohtaisen toteutuksen kuvaukseen. Johtopäätökset seuraavat myös ennen alkuperäisiä artikkeleita, jotka on sijoitettu kirjan loppuun.

Teoreettisten näkökulmien esittely etenee kirjassa pääosin empiirisen tutkimuksen ehdoilla. Tämä on tyyppillistä kyselytutkimuksille, joissa muuttujakieleen perustu-

va aineistorakenne ohjaa helposti tutkijan teoreettista ajattelua. Kallion kirjassa tämä piirre näkyy silloin, kun hän kuvailee joidenkin teorioiden suhdetta tutkimuskysymykseen. Tämän lisäksi määrällisessä sosiaalitutkimuksessa yleinen ongelma on käytetyn kielen monimutkaisuus, jota löydetään myös Kallion tutkimuksesta: ”Olen rajannut tutkimukseni näkökulman hyvinvointipalveluihin ja hyvinvointipalvelujärjestelmään. Tosin toisessa artikkelissa on mukana työttömyysturvaa ja eläkkeitä koskevia mielipiteitä, mutta tässä kohden tarkastelen palvelumielipiteiden erityisyyttä suhteessa tulonsiirtoasenteisiin” (s. 17).

Tutkimus on menetelmälliseltä osaamiseltaan vankkaa työtä, vaikka jotkut aineistonkeruun kuvaukset olisivatkin vaatineet täsmentämistä. Kirjoittaja toteaa toisessa artikkelissa käsitellyn aineiston olevan kerätty väestörekisteristä yksinkertaisella satunnaisotannalla, jonka edustavuuden ongelmia on korjattu painottamalla aineisto uudelleen. Tämän jälkeen hän kuitenkin väittää, ettei ole mitään keinoa arvioida mielipidejakaumien eroja vastanneiden joukossa ja koko väestössä. Lukija haluaisi varmaan tietää, miten tämä on mahdollista jos edustavuuden ongelmat on keran korjattu painottamisella.

Johtopäätöksissään kirjoittaja toteaa kansalaisten edelleen tukevan laajaa hyvinvointivaltiota. Toisaalta tulokset antavat viitteitä siitä, että kansalaisten mielipiteet ja heidän käytännön toimintansa poikkeavat toisistaan. Asenteiden tasolla halutaan pitää kiinni laajasta julkisesta sektorista, mutta toiminnan tasolla yksityisten palvelujen käyttö lisääntyy. Kirjoittaja pohdii, miksi muutokset kansalaismielipitees-

sä ovat olleet vähäisiä, vaikka instituutiot ovat muuttuneet. Tämä johtuu hänen mukaansa asenteiden polkuriippuvuudesta.

Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet on näkökulmien runsaudensarvi, joka tarjoaa myös sosiaalipoli-

tiikkaa tuntemattomalle lukijalle hyödyllisiä lähtökohtia moniulotteiseen yhteiskunnalliseen pohdintaan. Toisaalta näkökulmien runsauden vuoksi lukijan on ajoittain vaikea hahmottaa kirjan punaista lankaa, joka uhkaa hukkua niiden alle. Kirjaa voi suositella yleisestä

sosiaalipolitiikasta ja hyvinvointipolitiikasta kiinnostuneelle lukijalle, jos vain lukijan teoreettinen mielenkiinto riittää.

Arto Selkälä